

Голові разової спеціалізованої вченої
ради Національного університету
«Одеська юридична академія», доктору
юридичних наук, професору,
професору кафедри цивільного,
нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська
юридична академія»
Ігорю АНДРОНОВУ

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора юридичних наук, професора, професора кафедри цивільного,
нотаріального та виконавчого процесу Національного університету
«Одеська юридична академія» Волкової Наталії Василівни на дисертацію
Колечка Дмитра Миколайовича на тему: «Виконання рішень українських
судів щодо стягнення аліментів в державах ЄС», подану на здобуття
ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081
«Право»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження виконання рішень українських судів щодо стягнення аліментів в державах ЄС полягає у тому, що транскордонні сімейні правовідносини України з державами ЄС знаходяться тільки на етапі свого формування. Це, з одного боку, створює простір для наукових досліджень, водночас має свої складності у вигляді браку сучасних українських наукових досліджень з цієї тематики.

Крім того, відсутність концептуального наукового підґрунтя самого порядку виконання рішень українських судів щодо стягнення аліментів в державах ЄС, а також термінологічної ясності щодо понять, які знаходяться у конвенційному законодавстві або в законодавстві європейських держав, потребує наукового осмислення та узгодження з право розумінням національної доктрини.

Практична значущість теми полягає в тому, що необхідність забезпечення виконання таких рішень значно зросла у зв'язку з міграцією громадян України до держав ЄС внаслідок військової агресії РФ. За даними Євростату, станом на квітень 2025 року статус тимчасового захисту в державах Європейського Союзу мали понад 4,2 млн. громадян України, що свідчить про масштабність

трансграничних сімейних правовідносин та актуалізує питання виконання рішень українських судів щодо стягнення аліментів у державах ЄС.

Своєю чергою у виконавчому законодавстві України на сьогодні практично відсутні правові механізми для забезпечення належного виконання таких рішень.

Отже, слід дійти висновку, що представлене для рецензування наукове дослідження Колечко Д.М. є актуальним, своєчасним та має практичну значущість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія» «Захист прав людини в порядку цивільного судочинства в цифрову еру» на 2021-2025 рр., що є складовою частиною плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя людини в людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021–2025 рр. (державний реєстраційний номер 0122U000266) та науково-дослідному плану кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія» «Цивільний, нотаріальний та виконавчий процеси в період воєнних та поствоєнних трансформацій» на 2026-2030 роки, що є складовою частиною плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Соціально-політична стабільність в період воєнних та поствоєнних трансформацій: правові, економічні, гуманітарні, інноваційно-технічні можливості в цифрову еру» (державний реєстраційний номер 0126U000107).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації Д.М. Колечка обумовлена комплексним та обґрунтованим використанням методологічного інструментарію юридичної науки. Слід підтримати думку автора, що методологія його роботи представлена складною системою загальнотеоретичних та спеціально-правових

методів пізнання й обумовлена не лише об'єктом наукового пізнання, а й необхідністю подолання розриву між національною правовою доктриною та європейськими підходами дослідження.

Про ґрунтовний підхід дисертанта до проведення наукового дослідження свідчить здійснений ним аналіз значного обсягу джерельної бази (у кількості 203 джерела), що включає як праці вітчизняних науковців так і європейських дослідників, а також матеріалів судової та приватної виконавчої практики.

Перший розділ дисертації присвячено методологічно-теоретичним засадам дослідження виконання рішень українських судів щодо стягнення аліментів в державах ЄС. Заслуговує на увагу підхід автора дослідити процесуальні особливості судового захисту аліментних зобов'язань в Україні. Автором досліджено класифікацію аліментних зобов'язань в Україні та в державах ЄС, надаючи порівняльну характеристику основним моделям аліментних зобов'язань та узгоджуючи такі підходи з необхідністю застосування положення ст. 19 Конвенції про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інших видів сімейного утримання (далі - Гаазька конвенція 2007 року) для України саме з судовими рішеннями та затвердженими судом мировими угодами. Слід погодитися з позицією автора, що це пов'язано з моделлю аліментних зобов'язань держави, зокрема в Україні аліментні зобов'язання у примусовому порядку можуть бути стягнуті за рішенням суду та виконавчим написом нотаріуса, на відміну від деяких держав ЄС, в яких можливо стягнути їх за рішенням адміністративного органу.

У другому розділі «Порядок визнання та виконання рішень українських судів щодо стягнення аліментів в державах ЄС» автором докладно проаналізований порядок виконання рішень українських судів за механізмом Гаазької конвенції 2007 року.

У підрозділі 2.1. автор аналізує відмінність між порядком виконання рішень щодо стягнення аліментів, передбаченим Гаазькою конвенцією 2007 року, та двосторонніми міжнародними договорами про надання правової

допомоги, як альтернативних законодавчих підстав міжнародного стягнення аліментів.

Істотне значення для вдосконалення виконавчої практики мають положення роботи, що стосуються особливостей звернення стягувачів за виконанням таких рішень через центральні органи (с. 75-80). Заслужовує на увагу висловлена дисертантом позиція, що такий порядок є альтернативним та застосовується за рішенням стягувача. Зокрема, це узгоджено з подальшими висновками дисертанта щодо відсутності взаємодії між Міністерством юстиції України та приватним виконавцем при виконанні рішень судів України щодо стягнення аліментів в державах ЄС.

Розкриваючи в підрозділі 2.2. дисертації питання про систему передумов виконання рішень українських судів щодо стягнення аліментів в державах ЄС, автор аналізує не тільки самі підстави визнання та виконання таких рішень, підстави відмови у визнанні та виконанні, а й підтверджує свої висновки матеріалами судової практики застосування судами держав ЄС таких підстав.

У третьому розділі дисертації здобувач зосередився на практичних питаннях вдосконалення національного виконавчого провадження в механізмі виконання судових рішень України щодо стягнення аліментів в державах ЄС, висвітлив основні проблеми та дискусійні моменти, а також надав власні пропозиції та шляхи їх усунення. Крім того, цікавим та ґрунтовним підходом слід визнати дослідження ним актуальних питань виконання судових рішень України щодо стягнення аліментів в державах ЄС, що проаналізовані автором у п. 3.3.

Досліджуючи проблематику примусового виконання судових рішень України щодо стягнення аліментів в державах ЄС, дисертант приділяє належну увагу моделям примусового виконання в державах ЄС. Цікава точка зору автора, що українська модель примусового виконання знаходиться на шляху до приватно-правової моделі.

Також дисертант наводить власну точку зору щодо ролі приватного виконавця у механізмі виконання судових рішень України щодо стягнення

аліментів в державах ЄС. Повноти дослідженню надає спроба автора надати власне авторське визначення механізму виконання судових рішень України щодо стягнення аліментів в державах ЄС та примусового порядку виконання таких рішень.

Зроблені у дисертації наукові висновки достатньо обґрунтовані та відповідають меті та завданням роботи.

Дисертантом здійснене наукове узагальнення на основі аналізу норм законодавства, матеріалів судової практики, зокрема практики Європейського суду з прав людини та Суду Європейського Союзу, а також сформульовано слушні пропозиції щодо вдосконалення положень чинного законодавства України. Дисертація логічно структурована, що дозволило автору всебічно розкрити тему наукового дослідження та оформлена відповідно до встановлених вимог.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна дисертації зумовлена комплексним характером проведеного дослідження та полягає в розробленні й обґрунтуванні теоретичних і практичних положень щодо виконання рішень українських судів щодо стягнення аліментів в державах ЄС, що раніше не були предметом самостійного комплексного наукового аналізу в Україні.

Аналіз положень дисертації дає підстави стверджувати, що до найбільш вагомих результатів, які характеризуються науковою новизною, належать такі: обґрунтована теза, що для України визнання та виконання стягнення аліментів в державах ЄС за Гаазькою конвенцією 2007 року стосується судових рішень, а також затверджених судом мирових угод, а не рішень, що винесені адміністративними органами; сформульовано визначення механізму виконання рішень українських судів щодо стягнення аліментів в державах ЄС, як сукупність процесуальних дій стягувача та центральних, та/чи компетентних органів, в залежності від міжнародно-правового інструменту звернення, що складається зі звернення до визнання та/або виконання, а також примусового виконання такого рішення; сформульовано визначення розуміння примусового

виконання рішень українських судів щодо стягнення аліментів в державах ЄС, як завершальної стадії реалізації усього механізму такого виконання, що здійснюється відповідно до національного законодавства запитуваної держави, незалежно від того, за яким міжнародно-правовим інструментом було забезпечено його попереднє визнання та/чи виконання: за конвенцією чи двостороннім договором, або за принципом взаємності; запропоновано вирішувати правову колізію виконання рішень про стягнення аліментів з одного й того ж самого боржника за аліментними зобов'язаннями, присудженими українським рішенням та за регресним позовом органу, який здійснив авансові виплати таких аліментів в державі ЄС, 11 шляхом пред'явлення боржником позову про зменшення розміру аліментів в Україні на підставі істотної зміни матеріального становища боржника у зв'язку з виникненням додаткових фінансових зобов'язань; запропоновано використовувати комплекс засобів, спрямованих на сприяння укладенню сторонами мирової угоди, з метою усунення правової прогалини, що полягає у відсутності у приватного виконавця під час виконання рішень українських судів щодо стягнення аліментів в державах ЄС у порядку Гаазької конвенції 2007 року чи міжнародного договору можливості взаємодії з Міністерством юстиції України як центральним органом та повноважень щодо застосування заходів примусового виконання за межами України тощо.

Дисертації притаманні і інші, не менш важливі положення, висловлені Д.М. Колечком в результаті дослідження. У висновках до дисертації в цілому дисертант чітко та повно в логічному сенсі виклав основні здобутки власного дослідження.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Про теоретичне значення результатів дисертаційного дослідження свідчить достатній рівень наукової новизни, логічність та обґрунтованість висновків, що можуть бути використані як підґрунтя для подальших наукових досліджень за темою дослідження.

Висновки та пропозиції, сформульовані в дисертаційному дослідженні Д.М. Колечком, можуть бути використані у: науково дослідній сфері – як підґрунтя для подальшого розвитку вчення про виконання рішень українських судів щодо стягнення аліментів в державах ЄС; правотворчій діяльності – для підготовки проектів законів про внесення змін до Законів України «Про виконавче провадження» та «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» з метою удосконалення виконання рішень українських судів щодо стягнення аліментів в державах ЄС; правозастосовній діяльності – при здійсненні примусового виконання рішень українських судів щодо стягнення аліментів в державах ЄС; навчальному процесі – при викладанні курсів «Виконавче провадження» та інших спецкурсів, підготовці підручників, навчальних посібників, курсів лекцій, практикумів із зазначеної дисципліни.

Практичне значення полягає також у тому, що результати отримані Д.М. Колечком можуть бути використані у викладацькій діяльності про що свідчить Акт про впровадження Національним університетом «Одеська юридична академія» від «28» жовтня 2025 року наукових розробок дисертаційного дослідження Колечка Дмитра Миколайовича, а також у практичній діяльності при здійсненні правосуддя у цивільних справах про стягнення аліментів та приватної виконавчої практики, про що свідчать акти впровадження: Ради приватних виконавців Одеської області від «22» жовтня 2025 року; Приморського районного суду м. Одеси від «15» жовтня 2025 року.

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях. Повнота викладу основних положень, висновків та пропозицій дисертаційного дослідження підтверджується їх апробацією у 4 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, а також у 4 тезах доповідей за результатами участі автора у науково-практичних конференціях.

Дотримання вимог академічної доброчесності. Дисертація Д.М. Колечка підготовлена у відповідності до вимог академічної доброчесності,

встановлених чинним законодавством України, а також Положення про дотримання академічної доброчесності в Національному університеті «Одеська юридична академія» (зі змінами та доповненнями).

Використання наукових праць інших авторів супроводжується належним чином оформленими посиланнями відповідно до вимог законодавства України.

Також, під час аналізу дисертаційного дослідження порушень академічної доброчесності не встановлено. У роботі та наукових публікаціях автора не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації.

Дискусійні положення та висновки у дисертації. Попри ґрунтовний характер дисертаційного дослідження, деякі твердження та висновки дисертанта мають дискусійний характер та потребують додаткової аргументації.

1. У підрозділі 1.4. «Процесуальні особливості судового захисту аліментних зобов'язань в Україні» дисертаційного дослідження обґрунтовується перспективність запровадження наказного провадження щодо вимог про стягнення аліментів на утримання вагітної дружини та дружини, з якою проживає дитина віком до трьох років. Водночас запропонований підхід видається недостатньо аргументованим з позицій чинного сімейного та цивільного процесуального законодавства. Зокрема, автор справедливо звертає увагу на спрощений характер доказування у зазначеній категорії справ, однак не враховує, що відповідно до ч. 4 ст. 84 та ч. 3 ст. 86 СК України право на утримання безпосередньо пов'язується з наявністю у другого з подружжя реальної можливості надавати матеріальну допомогу. Встановлення такої обставини потребує дослідження майнового стану відповідача, його доходів, наявності інших утриманців, що свідчить про потенційну наявність спору про право та необхідність повноцінної реалізації принципу змагальності сторін, що в свою чергу не може розглядатись за правилами наказного провадження відповідно до чинних норм цивільного процесуального законодавства.

У зв'язку з цим запропонована дисертантом ідея розширення сфери наказного провадження фактично потребує докорінної зміни матеріально-

правової моделі аліментних зобов'язань подружжя, а не лише процесуального механізму їх судового захисту. Однак дисертант обмежується лише загальною вказівкою на необхідність внесення змін до законодавства, не пропонуючи конкретної концепції таких змін та не аналізуючи можливі ризики звуження процесуальних гарантій боржника, що дещо знижує переконливість сформульованих висновків.

2. Автор пропонує вирішувати правову колізію виконання рішень про стягнення аліментів з одного й того ж самого боржника за аліментними зобов'язаннями, присудженими українським рішенням та за регресним позовом органу, який здійснив авансові виплати таких аліментів в державі ЄС, шляхом пред'явлення боржником позову про зменшення розміру аліментів в Україні на підставі істотної зміни матеріального становища боржника у зв'язку з виникненням додаткових фінансових зобов'язань.

Виникає питання чи це є єдиним можливим шляхом усунення такої прогалини?

Водночас дискусійним видається питання, чи повинна така проблема вирішуватися виключно засобами національного сімейного права України, чи вона потребує формування спеціального механізму міжнародно-правової координації між державою виконання рішення та державою, яка здійснила авансові аліментні виплати.

3. У підрозділі 3.3. «Актуальні питання виконання рішень українських судів щодо стягнення аліментів в державах ЄС» дисертаційного дослідження автором запропоновано підхід, щодо вирішення проблеми «паралельних проваджень» шляхом доповнення п. 10 ст. 175 ЦПК України обов'язком позивача повідомляти суд про наявність тотожного провадження в іноземному суді, який викликає певні дискусії. По-перше, запропоновані дисертантом такі зміни до цивільного процесуального законодавства автор не враховує відсутність в учасників справи об'єктивної можливості володіти повною інформацією щодо всіх судових проваджень, ініційованих іншою стороною за межами України. Особливо це стосується випадків, коли провадження в

іноземному суді відкрито без належного повідомлення іншого учасника спору або коли така інформація фактично є недоступною для позивача на момент звернення до суду. По-друге, автор не визначає процесуальних наслідків невиконання запропонованого обов'язку. У дисертації також не міститься вирішення питання, чи повинно приховування інформації про іноземне провадження бути підставою для залишення позову без розгляду, закриття провадження, скасування судового рішення тощо або застосування заходів процесуальної відповідальності. За відсутності такого обґрунтування запропонована законодавча зміна має декларативний характер і не забезпечує реального механізму запобігання паралельним провадженням. По-третє, викликає сумнів і практична ефективність запропонованого підходу, оскільки Д.М. Колечко сам констатує відсутність у національному законодавстві механізму перевірки інформації про існування тотожних спорів в іноземних судах. За таких умов покладення додаткового процесуального обов'язку на позивача саме по собі не усуває виявленої проблеми, а лише перекладає ризик її існування на учасників справи. Відтак запропоновані зміни до ст. 175 ЦПК України потребують більш ґрунтовного обґрунтування з точки зору їх практичної реалізації та процесуальної ефективності.

4. Потребує додаткової аргументації сформульована дисертантом теза щодо необхідності визначення місця проживання особи, якщо сторона чи сторони у справі про стягнення аліментів знаходяться під тимчасовим захистом у державі ЄС (с. 146-147,159).

Виникає питання, чи завжди визначення місця проживання особи в такій категорії справ слід розглядати як самостійну процесуальну передумову цивільної юрисдикції та які критерії, на думку автора, обумовлюють необхідність її обов'язкового дослідження судом.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. За рівнем актуальності, наукової новизни, теоретичної обґрунтованості та практичної значущості одержаних результатів дисертація Колечка Дмитра Миколайовича на тему: «Виконання рішень українських судів щодо стягнення

аліментів в державах ЄС» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31 травня 2019 р. № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор – Колечко Дмитро Миколайовича за умови успішного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

доктор юридичних наук,
професор, професор кафедри цивільного,
нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету
«Одеська юридична академія»

Наталія ВОЛКОВА